

асноўны капітал цепла- і электрастанцыяў. Гэта магчыма зрабіць толькі за кошт прыцягнення на рынак Беларусі прыватных інвэстараў. Ува ўмовах празрыстасці рынку энэргіі і цяпла прыватызацыя старых магутнасцяў і будаўніцтва новых будзе судзеяць канкурэнцыі і зьніжэньню выдаткаў.

Тэлекамунікацыі

Нягледзячы на некаторыя цяжкасці, гэтаму сэктару ўласьцівая дадатная дынаміка: у пэрыяд з 1990 па 2002 г. колькасць абанэнтаў тэлефоннай сувязі вырасла ў 1,8 разу. Даволі дынамічна разьвіваецца мабільная сувязь (больш за 600 тыс. абанэнтаў) і Інтэрнэт. Галоўны кірунак рэформаў у сэктары тэлекамунікацыяў – прыватызацыя дзяржаўных кампаніяў, стварэньне ўмоваў для канкурэнцыі.

Дзяржаўныя СМІ будуць абавязкова прыватызаваныя.

Рынак працы

Андрэй Шабуня

Галоўная мэта рэфармаваньня рынку працы – мінімізаваць рэгулюючыя дзеяньні дзяржавы пры фармаваньні працоўных адносінаў і надаць свабоду дзеяньняў суб'ектам, якія дзеюць на рынку працы. Узаемнае ўзгадненьне разнастайных інтарэсаў працадаўцаў і работнікаў на рынку працы адбываецца на аснове ўзаемадзеяньня попыту і прапановы.

Павышэньня эканамічнай эфэктыўнасьці можна дасягнуць толькі стварыўшы рынкавым контрагентам – работніку і працадаўцу – магчымасьць і ўмовы свабодна дамаўляцца паміж сабой аб угодах, вынікам якіх будуць працоўныя дамовы (кантракты).

У сувязі з гэтым узьнікае неабходнасьць фармаваньня такой палітыкі рынку працы, якая забяспечывае:

- занятасьць людзей, якія здольныя працаваць і шукаюць працу;
- найбольш рацыянальную структуру занятасьці;
- свабодны выбар прафэсіі і месца працы.

Пры рэалізацыі палітыкі рынку працы варта арыентавацца на асноўныя элементы эўрапейскай стратэгіі занятасці:

- павышэнне здольнасці людзей шукаць працу;
- развіццё прадпрымальніцкіх здольнасцяў і стымуляванне прадпрымальніцтва;
- падтрымка і развіццё адаптацыйных магчымасцяў работніка;
- узмацненне палітыкі роўных шанцаў.

У сувязі з гэтым на першапачатковым этапе трансфармацыі неабходна ажыццявіць шэраг крокаў, накіраваных на стварэнне і развіццё элементаў рынку працы, якія павышаюць прафэсійную актыўнасць работнікаў і ўзровень занятасці.

Дзеянні для павышэння прафэсійнай актыўнасці і занятасці

Перадусім неабходна змяніць заканадаўства аб працы і працоўных пагадненнях у кірунку мінімізацыі дзяржаўнага рэгулявання рынку працы. Неадпаведнае рынкавым рэаліям заканадаўства можа нэгатыўна паўплываць на працэсы пераліву працоўнай сілы з занепадаючых у растучыя галіны эканомікі. З мэтай павышэння мабільнасці рабочай сілы варта, у прыватнасці:

- устанавіць індыўідуальную працоўную дамову (кантракт) у якасці найважнейшага механізму, які рэгулюе ўзаемаадносіны наймальніка і работніка;
- спрасьціць працэдуры найму і звальнення (у форме калектыўных і індыўідуальных, пісьмовых і вусных дамоваў, шляхам абмежавання тэрміну іх дзеяння, спрошчанага працэсу звальнення работнікаў (звычайна да мінімуму ці выключэнне ўзгаднення з прафсаюзамі, органамі занятасці);
- заканадаўча замацаваць магчымасць выкарыстання гнуткіх формаў занятасці (праца няпоўны працоўны дзень, часовая занятасць, праца ў доме, праца на прынцыпах субпадрады і інш.);

- адмовіцца ад распаўсюджвання на недзяржаўныя прадпрыемствы тарыфнай сеткі, распрацаванай для бюджэтайнай сфэры;
- мінімальны заробак, абавязковы для прадпрыемстваў усіх формаў уласнасці, павінен карэктавацца пастановай дзяржаўных органаў, а не аўтаматычна;
- скасаваць палажэнні, якія абмяжоўваюць правы прадпрыемстваў устанаўліваць і рэгуляваць аплату працы. Рост заробку павінен залежаць найперш ад росту прадукцыйнасці працы і фінансавых магчымасцяў прадпрыемства;
- абавязаць адміністрацыю прадпрыемстваў (асабліва зь вялікай колькасцю занятых) загадзя паведамляць пра ліквідацыю прадпрыемства альбо масавыя звальненні, што дазволіць распрацаваць неабходныя захады для абароны беспрацоўных;
- увесці адзіную стаўку падаходнага падатку на ўзроўні 13–15%;
- зьнізіць узровень ускосных выдаткаў на працоўную сілу (няпросты кошт працы), у тым ліку падаткі і адлічэнні, што адносяцца на кошт рабочай сілы, да ўзроўню 30%;
- зьнізіць выдаткі прадпрыемстваў, зьвязаныя з стварэннем працоўных месцаў (асабліва для выканання нізкакваліфікаваных работаў).

Разьвіццё малага і сярэдняга бізнэсу

Малы і сярэдні бізнэс — адзін з асноўных сэктараў рынкавай актыўнасці, у якім ствараецца найбольшая колькасць новых працоўных месцаў. Таму дзеля ягонага разьвіцця варта зьдзейсьніць наступныя крокі:

- увесці паведамляльны прынцып рэгістрацыі замест дазваляльнага;
- скасаваць палажэнне, якое забараняе ажыццяўляць рэгістрацыю суб'ектаў гаспадарання па хатнім адрасе;
- зьнізіць велічыні статутных фондаў да 50–100 базавых велічыняў;
- скасаваць існуючыя абмежаванні на колькасць работнікаў, якіх можа наняць індывідуальны прадпрымальнік;
- замацаваць прынцып «аднаго акна» пры рэгістрацыі і пастаноўцы на ўлік у падатковыя органы, каб мінімізаваць уздзеянне бюракратыі. Пры гэтым

- павінен быць усталяваны адзіны пералік дакумэнтаў, неабходных для рэгістрацыі;
- скасаваць палажэньне, якое абавязвае прадпрыемствы ажыццяўляць усе віды дзейнасьці, паказаныя ўва ўстаноўчых паперах;
 - умацніць палажэньне аб тым, што ліквідацыя юрыдычнай асобы можа адбывацца толькі пры рашэньні ўласьніка ці ўпаўнаважанага ім органу альбо праз суд;
 - стварыць рэгіянальныя структуры падтрымкі малога і сярэдняга бізнэсу (улучна з разьвіцьцём сыстэмы мікракрэдытаваньня), што спрыяюць навучаньню прадпрымальнікаў (бізнэс-інкубатары, тэхнапаркі), доступу да інфармацыйных рэсурсаў (нарматыўна-заканадаўчыя базы, Інтэрнэт) і інш.;
 - распрацаваць сыстэму фінансавых стымулаў для разьвіцьця інвэстыцыяў у чалавечы капітал, у тым ліку ў адукацыю работнікаў.

Павышэньне гнуткасьці і якасьці працы адміністрацыйных структураў (Міністэрства працы, Дзяржаўная служба занятасьці)

Немагчыма цалкам адмовіцца ад дзяржаўнага ўздзеяньня на рынак працы. Дзяржаўная палітыка ў гэтай сфэры падзяляецца на пасіўную і актыўную. Пасіўная палітыка, якая зьмякчае нэгатыўныя наступствы беспрацоўя, павінна быць абмежавана традыцыйнымі працэдурамі: рэгістрацыя беспрацоўных, вызначэньне памеру і выплата дапамогі з-за беспрацоўя, ажыццяўленьне праграмы страхаваньня ад беспрацоўя. Пры гэтым варта зьвярнуць асаблівую ўвагу на:

- маніторынг рынку працы і прадстаўленьне інфармацыі пра ягоны стан усім зацікаўленым бакам;
- прагназаваньне верагодных выпадкаў закрыцьця прадпрыемстваў і масавых звальненьняў.

Актыўная палітыка азначае сьвядомае фармаваньне сытуацыі на рынку працы шляхам спрыяньня пашырэньню попыту на працоўную сілу, падтрымкі эфэк-

тыўнай прапановы працоўнай сілы. У якасці супрацьдзеяння росту беспрацоўя неабходна будзе:

- павялічыць фінансаваньне сыстэмы прафэсійнага навучаньня і перанавучаньня, улучна з спецыяльнымі праграмамі для барацьбы з доўга-тэрміновым беспрацоўем, а таксама беспрацоўем сярод моладзі;
- арганізоўваць аплатныя грамадзкія работы. Дзеля высокага кошту варта прапаноўваць іх тым беспрацоўным, якія ня могуць знайсці іншай працы;
- крэдытаваць беспрацоўных, якія пачынаюць уласную прадпрымальніцкую дзейнасьць;
- ажыццяўляць выбарачную фінансавую падтрымку некаторых стратных прадпрыемстваў для захаваньня на іх пэўнага ўзроўню занятасьці. Пры гэтым грошы выдаткоўваць толькі цягам абмежаванага тэрміну і толькі прадпрыемствам, што знаходзяцца ў рэгіёнах з асабліва нізкай мабільнасьцю працоўнай сілы (напрыклад, дзеля нястачы жылля), ці горадаўтаральным прадпрыемствам.

Фінансаваньне службы занятасьці павінна ажыццяўляцца на адпаведным узроўні і не залежаць ад колькасьці беспрацоўных.

Павышэньне мабільнасьці працоўнай сілы

Гэтая працэдура ёсьць істотным фактарам паляпшэньня элястычнасьці функцыянаваньня рынку працы. Тут варта зьдзейсьніць наступныя захады:

- скасаваць інстытут прапіскі і іншыя адміністрацыйныя палажэньні, якія абмяжоўваюць наймо працоўнай сілы (напрыклад, пастанову Менскага гарвыканкаму, якая абавязвае ўзгадняць з адміністрацыяй гораду прыём на працу асобаў бязь менскай прапіскі). Замяніць прапіску рэгістрацыяй па месцы жыхарства;
- пераарыентаваць сыстэму адукацыі, а таксама прафэсійнага навучаньня і перанавучаньня на патрабаваньні рынку працы. Пры гэтым выдаткі на праграмы перакваліфікацыі беспрацоўных (асабліва ў пэрспэктыўных прафэсіях) павінны часткова фінансавацца за кошт прафсаюзаў ці саміх навучэнцаў;

— заканадаўча абмежаваць велічыню мінімальных кампэнсацыйных выплат работніку пры ягоным звальненні.

Рэфармаваньне сыстэмы страхаваньня з-за беспрацоўя

Памер дапамогі па беспрацоўі і парадак яе атрымання мусяць матываваць чалавека, які страціў працу, да яе пошукаў. Гэта значыць, што пэрыяд выплаты дапамогі павінен быць невялікім (ад трох месяцаў да паўгоду). Магчымае ўвядзеньне стыпэндыі на навучаньне замест дапамогі з-за беспрацоўя для беспрацоўных, якія жадаюць павысіць сваю кваліфікацыю.

Разьвіцьцё сыстэмы сацыяльнага партнэрства (трыпартызм)

У распрацоўцы і правядзеньні ў жыцьцё палітыкі ў сфэры занятасьці павінны браць удзел ня толькі дзяржаўныя органы, але і прафсаюзы і арганізацыі працадаўцаў. Аніводзін з бакоў, што ўдзельнічае ў дыялёгу, не павінен мець выключных правоў пры прыняцьці рашэньняў. Пры гэтым у кола разгледаных пытанняў павінны ўлучацца ня толькі праблемы аплаты працы і занятасьці, але і распрацоўка і ажыццяўленьне праграмаў перанавучаньня і перападрыхтоўкі на працоўным месцы, а таксама прадстаўленьне інфармацыі аб рынку працы.

У той жа час варта асьцерагацца празьмернага павелічэньня ролі пагадненьняў, што ўкладаюцца паміж дзяржавай, прафсаюзамі і арганізацыямі наймальнікаў, бо гэта можа прывесці да паніжэньня элястычнасьці рынку працы.

Супрацьдзеянне дыскрымінацыі на рынку працы

Азначае прапагандаваньне ідэі роўнасьці мужчын і жанчын на рынку працы, стымуляваньне наймальнікаў да прыняцьця на працу жанчын, падтрымка прафэсійнай актыўнасьці жанчын у часе адпачынку для догляду дзіцяці і пасьля ягонага заканчэньня і інш.

Пры правядзенні палітыкі занятасці дзяржава павінна арыентавацца на дасягненне высокага ўзроўню жыцця і стварэнне ўмоваў для разьвіцця чалавека на аснове павышэння эфэктыўнасці эканомікі.

Сродкі, якія накіроўваюцца на праграмы разьвіцця рынку працы і супрацьдзеяння беспрацоўю, павінны выдаткоўвацца мясцовым арганізацыям, якія будуць адказнымі за рэалізацыю запланаваных захадаў. Каардынацыю ўсіх дзеянняў мэтазгодна ажыццяўляць на рэспубліканскім узроўні спецыяльна ўпаўнаважаным органам.

Вінкі палітыкі на рынку працы не заўсёды відавочныя, хаця выдаткі на яе правядзенне заўсёды рэальныя. Барацьба зь беспрацоўем, аднак, надзвычай важная. Бо яно прыніжае чалавечую годнасць, стварае псыхалогічныя праблемы ў сям'ях беспрацоўных, абвастрае сацыяльныя праблемы.

Прыняцце рашэння аб вылучэнні сродкаў на тую ці іншую праграму супрацьдзеяння беспрацоўю павінна суправаджацца адпаведнай ацэнкай усіх перавагаў і заганяў. Напрыклад, калі рэгіён з высокім узроўнем беспрацоўя мае вялікі эканамічны патэнцыял, то з эканамічнага гледзішча цалкам абгрунтаванай будзе арганізацыя аплатных грамадзкіх работаў для паляпшэння інфраструктуры. Калі такога патэнцыялу няма, то больш эканамічна субсыдаваць працадаўцаў дзеля падтрыманьня занятасці.

Стратэгія занятасці павінна падтрымліваць адукаваную, пісьменную і здольную працоўную сілу, а рынак працы — дынамічна рэагаваць на ўсе эканамічныя зьмены.

Усе складнікі палітыкі рынку працы, ад рэгістрацыі і перанавучаньня беспрацоўных да актыўных формаў супрацьдзеяння беспрацоўю, павінны шчыльна ўзаемадзейнічаць паміжсобку, а таксама з астатнімі элементамі эканамічнай палітыкі дзяржавы. Такім чынам, праграмы рынку працы не павінны падпарадкоўвацца эканамічнай палітыцы, а быць яе інтэгральнай часткай.

Вінкам пераўтварэнняў павінен стаць элястычны рынак працы, які дынамічна рэагуе на зьмены як з боку попыту, так і з боку прапановы працоўнай сілы. То бок гэта такі рынак працы, які сам па сабе (пры мінімальным дзяржаўным уздзеянні) стварае і ліквідуе працоўныя месцы і не замянае кваліфікацыйнай і тэрытарыяльнай мабільнасці рабочай сілы.

Такім чынам, апісаная мадэль разьвіцьця эканомікі краіны арыентавана на максымальна хуткае набліжэньне ўзроўню жыцьця грамадства да агульнаэўрапейскага. Галоўнае заданьне рэфармаваньня беларускай эканомікі – адрадыць і стварыць дзейсныя рынкавыя інстытуты, здольныя накіроўваць эканамічных суб’ектаў краіны на максымальна эфэктыўнае выкарыстаньне наяўнага патэнцыялу і набыцьцё навыкаў і ведаў, якія вядуць да прагрэсу грамадства і дасягненьня стабільных канкурэнтных пазыцыяў у сусьветнай эканоміцы. На гэта арыентаваны базавыя прынцыпы мадэлі – эканамічная эфэктыўнасьць ува ўмовах рынку і прыватнай уласнасьці, свабодная канкурэнцыя і максымальная адкрытасьць вонкаваму сьвету. Эканамічная свабода будзе спалучацца з адказнасьцю: дзяржавы – за эканамічную палітыку і стабільнае функцыянаваньне рынку, Нацыянальнага банку – за стабільнасьць грошай, прыватных фірмаў – за вынікі сваёй гаспадарчай дзейнасьці.

Зьмякчыць непазьбежныя ў сярэднетэрміновай пэрспэктыве нэгацыўныя наступствы рэформаў паклікана эфэктыўная, максымальна адрасная сацыяльная палітыка, якая знаходзіцца ў залежнасьці ад велічыні вырабленага нацыянальнага багацьця. Таму заданьнем дзяржавы ёсьць стварэньне ўсіх неабходных умоваў для разьвіцьця вытворчасьці, малога бізнэсу, прытоку замежнага капіталу і тэхналёгіяў.

Разьвіцьцё рынкавай эканомікі ў краіне будзе адбывацца незалежна ад памераў эканамічнай і палітычнай дапамогі з боку ЭЗ. Больш шчыльная і ўзаемавыгадная эканамічная інтэграцыя паміж пашыраным ЭЗ і Беларусьсю спрыяла б хутчэйшаму эканамічнаму пад’ёму краіны. Асабліва ўвага пры ажыцьцяўленьні апісанай мадэлі мусіць быць нададзена разьвіцьцю рынку працы як крыніцы занятасьці насельніцтва і мэханізму эфэктыўнага выкарыстаньня яго энэргіі і ініцыятывы.